

Wpływ autorytetu literackiego na emocje odbiorcy podczas czytania poezji

Maria Ochman, Patrycja Lech, Alicja Łapińska

Gdański Uniwersytet Medyczny

Abstrakt

W artykule zawarto replikację eksperymentu autorstwa Machety (2015), na temat wpływu autorytetu literackiego na emocje odbiorcy podczas czytania poezji. Celem eksperymentu było zweryfikowanie hipotez: „jaki wpływ ma autorytet literacki na emocje odbiorcy podczas czytania poezji”

oraz „czy będzie on przez to uznawany za bardziej wartościowy dla dorobku polskiej kultury”.

W badaniu wzięło udział 60 osób (34 kobiety i 26 mężczyzn; średnia wieku=23,47 lat, SD=9,93).

W eksperymencie użyto dwóch różnych ankiet internetowych z tym samym wierszem, pochodzącym z tomiku „Czarna Piosenka”, które różniły się nazwiskiem autora (w jednym był to znany autorytet- Wisława Szymborska, natomiast w drugim-fikcyjna postać Michalina Węgrzyn). Wyniki udowadniają, że badani zdecydowanie częściej oceniają wiersz jako ważniejszy, gdy jest on opatrzony nazwiskiem znanego autora. Badani przypisywali utworowi poetyckiemu większe natężenie odczuwanych emocji związanych z autorytetem autora niż z samą jego treścią.

Słowa kluczowe: autorytet literacki, odbiór poezji, emocje, ocena

1. Wstęp

Czytanie poezji wpływa korzystnie na inteligencję emocjonalną. Dzięki temu w dzisiejszym świecie, który jest przesycony informacjami, literatura może być uważana za wskaźnik kierunku potwierdzonego przez wieki ludzkiego doświadczenia emocjonalnego. Zaliczana jest do kultury elitarniej („wysokiej”), a jej odbiór jest różnorodnie interpretowany i wymaga wrażliwości odbiorcy (Vala, 2011).

Pojęcie emocji ma charakter sporny w kategorii istoty, występowania i formy logicznej. Jeśli chodzi o istotę emocji według Williama Jamesa (1890), można sprowadzić je do odczuć stanów ciała, natomiast Errol Bedford (1962) uważa, że nie mają one nic wspólnego z odczuciami lub stanami psychicznymi. Odnośnie rozkładu emocji, Johnson – Laird i Oatley (1989) twierdzą, że istnieje zbiór emocji podstawowych, które powinny zostać zaakceptowane jako odrębne kategorie.

Według Ekmana (2002), niezależnie od języka kultury i historii pewne wzorce ekspresji mimicznej są wszędzie tak samo określane (na przykład szczęście, smutek, gniew, wstręt, zaskoczenie). Uważa on też, że „emocja” jest to odczucie aktywizujące program ochrony samooceny, czy też schemat osoby – jest doświadczeniem somatycznym lub afektywnym.

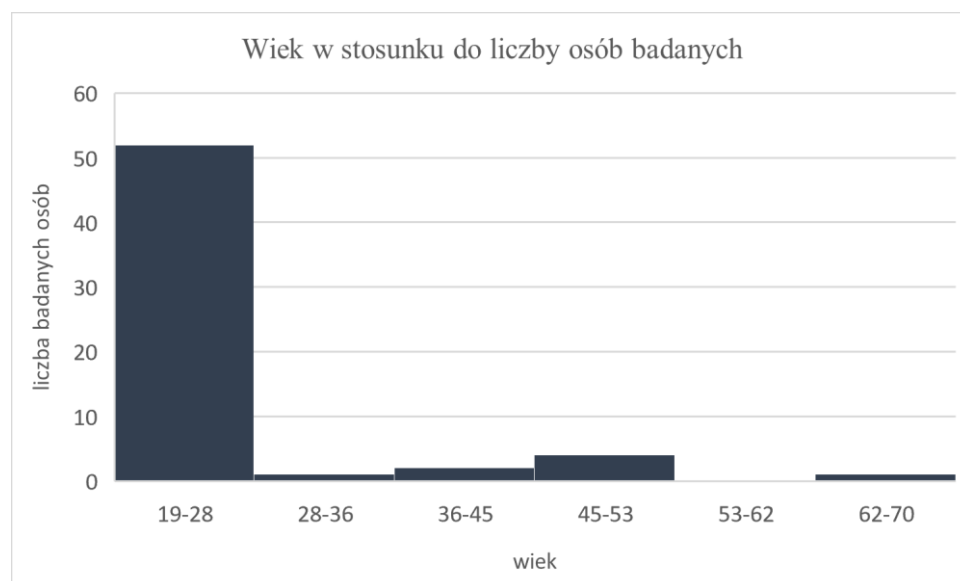
Odbiór dzieła sztuki to cały szereg procesów umysłowych, wśród których najistotniejszą rolę odgrywają procesy poznawcze i emocjonalne. Łączenie się procesów poznawczych i procesów emocjonalnych sprawia, że odbiorca nie rozstaje się z dziełem tuż po kontakcie z nim,

lecz konsekwentnie realizuje kolejne czynności umysłowe, które są niezbędne do refleksji nad nim. Odbiór dzieła „napędzany” jest więc przez przełączanie się odbiorcy z procesów emocjonalnych na procesy poznawcze, a z tych ostatnich – z powrotem na emocjonalne. Bardzo dużo zależy także od kontaktu, jaki stara się zbudować autor z czytelnikiem. Jego zadaniem jest wsłuchiwanie się w potrzeby kulturowe mieszkańców zajmujących dane terytorium, aby następnie móc wyrazić je poprzez sztukę. Twórca staje się pośrednikiem między oczekiwaniami ludzi a dziełem i tradycją, z jakiej wyrasta. Nawiązując kontakt z odbiorcą, przekazuje on nie tylko swoje założenia, ale również wyraża dążenia, lęki i pragnienia ludzi poprzez swą realizację i jej związek z miejscem, tradycją oraz kulturą. Ugruntowuje sobie tym samym pozycję autorytetu wśród społeczeństwa. „Autorytet jest to relacja zachodząca przynajmniej między dwoma osobami, z których jedna budzi uznanie, szacunek w stosunku do drugiej” (Okoń, 2007, s.37). Posiada go osoba ceniona w społeczeństwie, posiadająca dużą wiedzę, prestiż, siłę czy bogactwo w zależności od uznawanych wartości. Faktorem tworzącym postać autorytetu jest społeczeństwo, z którego on się wywodzi, gdyż nadaje mu wspólne dla wszystkich wartości. Z natury swej człowiek potrzebuje autorytetu, określonego wzorca zachowań i postępowania. W niniejszym eksperymencie jest to sylwetka Wisławy Szymborskiej, która zdobywając nagrodę Nobla w dziedzinie poezji, przez co potwierdziła wartość swojej twórczości oraz zapewniła sobie renomę.

2. Metody

2.1. Uczestnicy

Przebadanych zostało 60 osób (34 kobiety i 26 mężczyzn) w wieku 19-70 lat ($M=23,47$ lat, odchylenie standardowe (SD)= 9,94) o wykształceniu średnim (80% badanych) i wyższym (20% badanych).

Wykres 1. Wiek w stosunku do liczby osób badanych.

2.2. Manipulacja zmienną

W związku z częściowym zatajeniem tematu eksperymentu, co było konieczne dla uzyskania obiektywnych ocen odnośnie wpływu autorytetu, zmieniono tytuł oryginalnego badania z „wpływ autorytetu literackiego na emocje odbiorcy podczas czytania poezji” na „ocena reakcji emocjonalnej podczas czytania poezji”. W jednej ankiecie wiersz podpisano nazwiskiem oryginalnej autorki wiersza- Wisławy Szymborskiej, natomiast w drugiej nazwiskiem fikcyjnej postaci- Michaliny Węgrzyn.

2.3. Pomiar

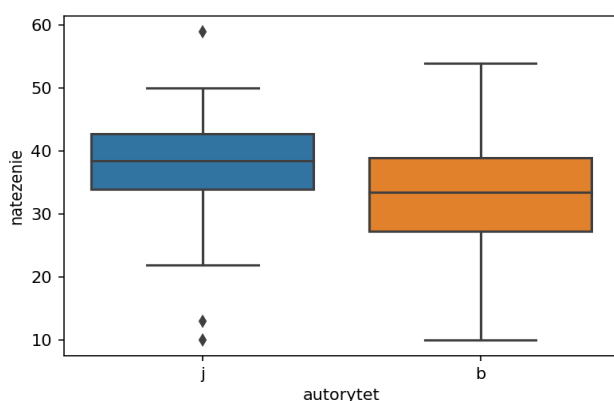
Pod każdym z wierszy podano listę dziesięciu emocji: żal, cierpienie, smutek, melancholia, gniew, zdziwienie, niepokój, wzruszenie, strach, podniecenie. Przy każdej z nich widniała 7-stopniowa skala Likerta (1-najniższe natężenie, 7-najwyższe natężenie), która mierzyła intensywność odczuwanej emocji u odbiorcy po przeczytaniu wiersza.

Ponadto należało również ustosunkować się do stwierdzenia „uważam, że każdy Polak powinien zapoznać się z treścią tego wiersza” odpowiadając: „zgadzam się” lub „nie zgadzam się”.

2.4 Procedura

W eksperymencie użyto dwóch różnych ankiet internetowych: pierwsza grupa badawcza dostała ankietę z wierszem opatrzonym nazwiskiem Wisławy Szymborskiej, a druga grupa z fikcyjnym nazwiskiem Michaliny Węgrzyn. Ankieta składała się z trzech części. Pierwsza zawierała pytanie o płeć, wiek i wykształcenie badanego. W drugiej przedstawiony został wiersz, pt. „Szukam słowa” zawartego w tomiku „Czarna piosenka” (Szymborska, 2014), który w zależności od rodzaju ankiety opatrzony był oryginalnym bądź fikcyjnym autorstwem. W trzeciej części zadaniem badacza była ocena natężenia 10 podanych emocji na 7-stopniowej skali Likerta. Miał również zaznaczyć swoje stanowisko przy stwierdzeniu: „uważam, że każdy Polak powinien zapoznać się z treścią tego wiersza”.

2.5. Analiza statystyczna

Wykres 2. Natężenie emocji w grupie z obecnym autorytetem (j) i w grupie bez autorytetu (b).

3. Wyniki

W grupie z obecnym autorytetem 77% badanych zgodziło się z podanym stwierdzeniem o wartości wiersza w dorobku polskiej kultury, natomiast 23% nie zgodziło się.

W grupie z fikcyjnym nazwiskiem 54% badanych uznało, że wiersz jest ważny w dorobku polskiej kultury, a 46% nie zgodziło się z tym stwierdzeniem.

Średnie natężenie emocji na osobę badaną w pierwszej grupie wyniosło $M=36,23$ ($SD=10,7$),

a w drugiej $M=33,90$ ($SD=11,54$). Różnice w grupie z obecnym autorytetem przy utworze,

a w grupie z fikcyjnym nazwiskiem okazały się istotne statystycznie;

$t = -1.882$; $p > 0,05$.

	Autorytet	Brak autorytetu
Zgadzam się	0,77	0,54
Nie zgadzam się	0,23	0,46

Tabela 1. Odsetek odpowiedzi (oceniającej wartość wiersza w dorobku polskiej kultury) osób badanych w stosunku do manipulacji autorytetem

4. Dyskusja

Niniejsze badanie potwierdza dwie przedstawione hipotezy:

1. Nacechowanie emocjonalne utworu zmienia się w zależności od tego, komu przypiszemy jego autorstwo.
2. Wiersz podpisany nazwiskiem znanej poetki będzie oceniany jako ważniejszy w dorobku polskiej kultury, niż wiersz nieznanego autora.

Zarówno w zreplikowanym, jak i oryginalnym eksperymencie obie hipotezy potwierdziły się, mimo że ich procedura się różniła. W skład oryginalnej metody eksperymentalnej wchodził wiersz napisany specjalnie na potrzeby badania oraz liczba 22 emocji wybranych przy pomocy sędziów kompetentnych. Zbadano wówczas 110 osób (52 mężczyzn i 58 kobiet) metodą „papier-olówek”.

Na podstawie wyników można stwierdzić, że treści literackiej częściej przypisujemy cechy i emocje związane z jego autorem, niż z samym tekstem. Wiąże się to z wpływem autorytetu, który występuje nie tylko podczas odbioru sztuki, ale także uczestniczy w wielu sytuacjach życia codziennego.

Jesteśmy posłuszni wobec większości obecnych w naszym społeczeństwie autorytetów, gdyż jest to jeden z mechanizmów prawidłowego funkcjonowania jednostek w większej zbiorowości. Jest to związane z postępowaniem racjonalnym, ponieważ autorytety zwykle lepiej znają się na rzeczy

lub wskazują, którą decyzję podjąć, dzięki czemu jesteśmy zwolnieni z odpowiedzialności za realizację tych decyzji, dlatego przy zapytaniu o wartość wiersza większość osób automatycznie stwierdzi jego większą wartość, gdy jest on opatrzony nazwiskiem znanej noblistki. Konsekwencją tego zjawiska będzie także wyższe odczuwanie natężenia emocji przy znanej poetce.

Za otrzymanymi wynikami prawdopodobnie stoi także akcentowanie przez nauczycieli języka polskiego roli literatury i używanego w niej języka, jako ważnego czynnika tworzącego polską tożsamość narodową.

5. Bibliografia

- Aronson, E. (1972). *Człowiek-istota społeczna*. Warszawa: PWN.
- Drzeżdżon, W. (2011). Pedagogiczne uwarunkowania autorytetu nauczyciela-wychowawcy. *Język - Szkoła – Religia*, 6, s.113-124.
- Ekman, P., Davidson, R. J. (2002). *Natura emocji. Podstawowe zagadnienia*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Jasielska, A. (2013). Reprezentacja współczesnych modeli emocji w dziełach sztuki. *Teksty drugie*, 6, s.205-221.
- Klawiter, A., Wiener, D. (2015). Emocje w odbiorze dzieła sztuki. Ujęcie fenomenologiczne w parafrazie kognitywistycznej. *Aktywność poznawcza podmiotu w perspektywie badań kognitywistycznych*, 1, s.11-49.
- Macheta, K. (2015). Wpływ autorytetu literackiego na emocje odbiorcy podczas czytania poezji. *Ogrody nauk i sztuk*, 5, s.159-164. DOI: 10.15503/onis2015.159.164.
- Okoń, W. (2007). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Sztabińska, P. (2010). Zmiany relacji między artystą, dziełem i odbiorcą w sztuce współczesnej. *Sztuka i Filozofia*, 36, s.81-90.
- Vala, J. (2011). Exact research on the reception of poetry. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29, s.520-527. DOI:/10.1016/j.sbspro.2011.11.270.
- Wojciszke, B. (2011). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.